

Ingen almindelig fremmed

Taler

Johan Ludwig Mowinckel

Dato

22 april 1929

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Debatt om oppholdstillatelse for Trotski

- 1 Regjeringen skal gjennom mig straks gi den av hr. Støstad ønskede redegjørelse for beslutningen om å nekte oppholdstillatelse for Trotski. Det var torsdag den 4. april at arbeiderpartiets næstformann, professor Edvard Bull, søkte mig for underhånden å få vite regjeringens stilling til spørsmålet om innreisetillatelse for
- 5 Trotski. Såvidt jeg forstod ham var spørsmålet om denne innreisetillatelse ikke fremkommet fra Trotski selv, men fra meningsfeller og venner av Trotski.

- En vesentlig del av den samtale vi førte dreide sig om spørsmålet om Trotskis sikkerhet i tilfelle av at han kom inn i landet. Norge har jo, hvad asylrett angår,
- 10 alltid strukket sig meget langt, og også i de siste rekker av år har der vært mennesker tilhørende praktisk talt alle politiske kulører, som har fått oppholdstillatelse for kortere eller lengere tid her i landet. Men man må huske på, at Trotski er ingen almindelig fremmed, Trotski har vært et politisk
- 15 brennpunkt, Trotski har vært en merkebærer, Trotski har vært noget av et stormcentrum, og det vil alltid være forbundet med adskillige betenkeligheter å flytte et slikt politisk stormcentrum op til vårt land. Det var derfor meget nærliggende at spørsmålet om sikkerhet for Trotski måtte reise sig. Det sier sig nemlig selv, at hvis regjeringen vil gi oppholdstillatelse for en fremmed av denne art, overtar regjeringen ikke alene et sterkt moralsk ansvar, men i virkeligheten et
- 20 internasjonalt juridisk ansvar for denne manns sikkerhet. Enhver som oppholder sig her i Norge med regjeringens tillatelse må føle sig beskyttet og nogenlunde trygg på at han kan være her uten fare for sitt liv. Men som sagt: Trotski, det er et stormcentrum. Og vi var i grunnen begge to på det rene med, at hans opphold her var forbundet med en viss risiko.

25

Jeg sa imidlertid til professor Bull at spørsmålet skulde bli forelagt regjeringen. Det var min mening straks å henvende mig til opdagelseschefen for å høre litt

om hans mening. Et tilfelle vilde imidlertid, at opdagelseschef Sveen allerede
30 samme dag kom til mig i en annen anledning, og vi snakket da om forholdet.
Selvfølgelig hadde opdagelseschefen ingen mening og blev heller ikke spurt om
sin mening om man burde gi Trotski innreise- eller opholdstillatelse eller ikke,
for det var et spørsmål hvis avgjørelse utelukkende lå hos regjeringen. Men
derimot bekreftet den samtale jeg hadde med opdagelseschefen det samme som
35 hadde vært oppe under samtalen med professor Bull, at det nok var forbundet
med adskillige vanskeligheter å sikre Trotskis liv. En sterk bevoktning måtte til,
og når man vet hvor lite vi er forberedt på den slags bevoktning gjennom
hemmelig politi - vårt land er jo heldigvis ikke til daglig vertshus for berømte
utlendinger av denne kategori - så forstår man at nokså ekstraordinære
40 forholdsregler måtte til. Dessuten var det ganske gitt at passkontrollen på
grensen måtte i høi grad skjerpes; for den trusel som der kunde være tale om mot
Trotski kom neppe fra innenfor landets grenser, den vilde i tilfelle komme
utenfra. Og dette å skjerpe passkontrollen på et tidspunkt da regjeringen med
alvor arbeider for å få ophevet passtvangen, iallfall hvor det gjelder reisende
45 mellom de nordiske land, var jo heller ikke meget tiltalende.

At dette med Trotski som et stormcentrum, som en ualmindelig gjest, ikke er
grepet helt ut av luften vil fremgå av et telegram som stod i Le Matin den 10.
april, som altså ikke forelå dengang da dette blev drøftet, men er kommet
50 bakefter, men som viser hvor berettiget det er for enhver regjering å drøfte
denne side av spørsmålet. Det er et telegram datert Warschaw 10. april, og der
står det at den undersøkelse som blev foretatt i Aponasiewitsch's bagasje, som
efter å ha skutt på to polske funksjonærer, døde plutselig i hospitalet da man
holdt på å overføre ham til fengslet i Vilna, har ført til at man har gjort en
55 ganske merkelig opdagelse. Det handles her om et brev fra det tyske
kommunistiske parti adressert til Sovjet i Moskva. I dette brev meddeles, at den
kommunistiske eksekutiv i Berlin hadde besluttet å forsøke å drepe Trotski, hvis
denne skulde komme inn på rikets territorium. Jeg tillegger ikke denne
meddelelse mere verdi enn det trykk som er spendert på den. Jeg nevner den
60 bare som et typisk tegn på hvorledes der tales omkring Trotski. Og vår nærmeste
kamerats blad - hr. Aase er ikke til stede -

(I. B. Aase: Jo!) -

uttaler følgende - efter å ha gjengitt hvad arbeiderne ved Putilow-verkene i Leningrad har sagt om Trotski, og det var ikke pene ord: "Det må også være de norske arbeideres svar. La renegaten Scheflo sammen med den gule amsterdammer Halvard Olsen og profeten for den nye revolusjon i Russland, 75 Martin Tranmæl og borgerskapet bekymre sig om en plass for Trotski. For arbeiderklassen er han en klassefiende. Han er revolusjonens fiende. Og også den norske arbeiderklasse kan underskrive hvad Radek engang sa: Med revolusjonens fiender diskuterer man ikke, man knuser dem." Ja, jeg tillegger heller ikke dette mere verdi enn den trykksverte som har satt dette på papiret, 80 men jeg nevner det også som et typisk eksempel på hvilken diskusjon der er omkring navnet Trotski.

Efter denne dag, torsdag den 4. april, blev spørsmålet drøftet i en regjeringskonferanse om eftermiddagen, og om denne regjeringskonferanse har 85 jeg, efter den sedvane jeg bruker, når det gjelder regjeringskonferanser av større betydning, tatt følgende notat: "Statsministeren meddelte, at professor Edvard Bull idag hadde søkt ham for underhånden å få opplysning om, hvorledes regjeringen vilde stille sig til eventuell innreisetillatelse for Trotski, som nu, landsforvist fra Sovjet, befinner sig i Tyrkiet. Det var efter Bulls mening neppe 90 Trotski selv, som hadde reist spørsmålet, men partifeller som varetok hans interesser. Trotski er syk og trenger ro og opphold helst på sanatorium. Bull var selv oppmerksom på det risikomoment, som Trotskis opphold i Norge medførte. Statsministeren lovte å forelegge spørsmålet for regjeringen. Efterat professor Bull var gått, hadde opdagelseschef Sveen søkt statsministeren i annen 95 anledning. Statsministeren hadde da konfidentielt forelagt ham spørsmålet Trotski. Opdagelseschefen hadde uttalt, at det i tilfelle vilde bli meget kostbart og vanskelig effektivt å overvåke Trotskis sikkerhet. - Regjeringen var enstemmig om, at den. ikke fant å kunne påta sig risikoen ved å gi Trotski innreise- og oppholdstillatelse her i landet."

- Det var avtalen mellem professor Bull og mig, at vår meningsutveksling ikke skulde foregå skriftlig, men at professor Bull skulde henvende sig til mig noen dager bakefter for å fa mitt svar. Torsdag den 11. april telefonerte så professor Bull til mig, og samme eftermiddag har jeg gjort følgende notat om 105 regjeringskonferansen: "Statsministeren meddelte, at professor Edvard Bull idag

pr. telefon hadde forespurt om regjeringens stilling til spørsmålet om Trotskis innreise- og oppholdstillatelse. Statsministeren hadde da meddelt ham regjeringens standpunkt overensstemmende med hvad blev besluttet i tidligere møte."

Jeg trodde, at dermed var i grunnen spørsmålet Trotski ferdig fra regjeringens side. Jeg trodde, at arbeiderpartiet hadde en viss interesse av, at ikke Trotskis navn blev stillet for sterkt på utstilling. Nu, det var en feil tro fra min side, for det har altså vist sig, at arbeiderpartiet i høi grad har ønsket, at spørsmålet Trotski skulde trekkes frem til offentlig diskusjon. Det gikk nu nogen tid, men tirsdag den 16. april fikk jeg en telefonmeddelelse fra det norske arbeiderpartis formann, Oscar Torp, og sekretæren for den faglige landsorganisasjon, Hallvard Olsen, at de gjerne ønsket foretrede for statsministeren i anledning spørsmålet Trotski. Jeg sa, at herrene var velkommen. Vi snakket om forholdet. Jeg henviste til, hvad der var skjedd med Edvard Bull, men herrene ønsket å overlevere mig en skrivelse, som de ønsket skriftlig svar på. Skrivelsen har vært offentliggjort i avisene, men jeg vil, for at hele denne redegjørelse skal være sammenhengende, få lov å referere den. Den er datert Oslo 16. april 1929 og lyder således: "Til regjeringen. Fra den komité, som har konstituert sig til hjelp for L. Trotski - "Trotski-Hilfe", som har sitt sete i Berlin - har det norske arbeiderparti og Arbeidernes faglige landsorganisasjon mottatt en henvendelse om å forsøke å skaffe den landsforviste Trotski oppholdstillatelse i Norge. Den organiserte norske arbeiderklasse ser dette som et spørsmål av meget vidtrekkende betydning. Det gjelder her en kamp for den gamle asylrett, og om at vårt land hevder sig som et fritt tilfluktssted for menn, der forfølges for sin strid og sine meninger. Partiet og landsorganisasjonen retter derfor en inntrengende henstilling til den norske regjering om å hevde frihetens prinsipper ved å gi Trotski den oppholdstillatelse, som det søkes om. Ærbødigst Det norske arbeiderparti, det forenede arbeiderparti, Oscar. Torp. Arbeidernes faglige landsorganisasjon, sekretariatet, Halvard Olsen."

Jeg svarte herrene, at det snarest mulig, efterat saken var drøftet av regjeringen, som jeg på ny vilde forelegge spørsmålet, skulde bli gitt skriftlig svar. Imidlertid fant jeg, det var riktig å innhente justisdepartementets skriftlige uttalelse. Saken var jo nu kommet i en mere offisiell stilling, og jeg mente derfor, at det også, hvor det gjaldt denne side av spørsmålet, burde innhentes offisiell uttalelse. På min anmodning, som skjedde muntlig til justisministeren, fikk jeg den 17. april følgende svar: "Hr. statsministeren har anmodet nærværende departement om

en uttalelse i anledning av Det norske arbeiderpartis og Arbeidernes faglige landsorganisasjons henvendelse av 16. april til regjeringen om opholdstillatelse for L. Trotski. Departementet skal i svar herpå avgi sådan uttalelse:

Departementet har konferert med Oslo politi om saken. Det vil være forbundet
150 med så mange vanskeligheter og så vidt store omkostninger å overvåke Trotskis sikkerhet, at departementet ikke finner å kunne anbefale, at der meddeles ham den ansøkte opholdstillatelse. Oslo den 17. april 1929. H. Evjenth. Edvard Lassen (kontra signert)." Regjeringen trådte nu sammen og drøftet spørsmålet og resultatet av regjeringens nye behandling av saken, var følgende skrivelse, som
155 den 17. april blev sendt Det norske arbeiderparti og Arbeidernes faglige landsorganisasjon, Oslo. "I svar på Deres andragende av 16. april om opholdstillatelse i Norge for L. Trotski meddeles, at regjeringen uansett sin opfatning av den politiske asylrett, ikke finner å kunne imøtekomme andragendet på grunn av de vanskeligheter, som vil være forbundet med den
160 nødvendige overvåken av Trotskis sikkerhet."

Hermed slutter regjeringens behandling av denne sak. Det vil av dette sees, at det ikke har vært nødvendig for regjeringen å ta op spørsmålet om asylretten til drøftelse i denne forbindelse, fordi regjeringen har ment og mener, at der er så
165 tungt veiende grunner av praktisk art imot, at Trotski nu gis opholdstillatelse i Norge, at de er fullt tilstrekkelige til at regjeringen har tatt sitt standpunkt og absolutt fastholder det.

Kilde
170 Stortingstidende 1929, s. 1203-1205

URI
<https://www.virksommeord.no/tale/ingen-almindelig-fremmed>

175

180